

AYU UTAMI
HET GETAL FU

'Utami is een groot en origineel vertelster.'
de Volkskrant

Leeswijzer

Het getal Fu - Ayu Utami

Leeswijzer

Oxfam Novib

ambassadeurs van het zelfdoen.

Ayu Utami

Het getal Fu

OORSPRONKELIJK

JAAR VAN UITGAVE 2008

TAAL Indonesisch

OORSPRONKELIJKE

TITEL Bilangan Fu

VERTALING Maya Sutedja-Liem
en De Geus BV

GENRE Psychologische en
geëngageerde roman

ISBN 978 90 445 1501 5

UITGEVER De Geus i.s.m. OxfamNovib

JAAR VAN UITGAVE 2012

AUTEUR LEESWIJZER Marlene Lunter

Ayu Utami (1968, Bogor) groeide op in Jakarta. Ze studeerde Russische taal en literatuur aan de universiteit. Tijdens haar studie schreef ze al voor verschillende kranten. In 1990 was ze finalist in een belangrijke missverkiezing, maar ze streefde geen carrière na in deze richting.

Toen Soeharto verschillende tijdschriften verbood, richtte zij uit protest de 'Alliantie van Onafhankelijke Journalisten' op en moest ze onderduiken. In die tijd publiceerde ze een boek over de corruptie van het Soeharto-regiem.

In 1998, vlak voor de val van Soeharto, debuteerde ze als romanschrijfster met 'Samans missie'. Het boek wordt gezien als een van de signalen van het veranderende culturele en politieke landschap in Indonesië en beleefde veel herdrukken. Het werd uitgeroepen tot de beste roman van Indonesië. In 2000 kreeg zij de Prins Claus Award.

Haar romans bevatten onverholten politieke boodschappen en veroorzaken in haar land veel opschudding.

Terugkerende motieven in haar werk zijn religie, de vrije liefde en seksualiteit. Met een theaterstuk en een roman protesteerde ze tegen de anti-pornografiewetgeving.

Door over seks, politiek en godsdienst te schrijven doorbrak Utami het taboe dat op deze onderwerpen rustte voor vrouwen. Zij is nu één van de belangrijkste schrijfsters van Indonesië. Vooral onder jongeren, nationaal én internationaal, geniet ze groot aanzien. Ze werkt voor de radio en voor verschillende culturele tijdschriften. In 'Soekarno's kinderen', de derde aflevering van de tv-serie 'Van Dis in Indonesië', uitgezonden op 18 maart 2012, spreekt zij over Soekarno en zijn hedendaagse verering.

Ze zal aanwezig zijn op de 54e Tong Tong Fair die van 17 tot 28 mei in Den Haag wordt georganiseerd.

Het verhaal

De student Sandi Yuda brengt zijn vrije tijd door met het beklimmen van de rots Watugunung in het gebied Sewugunung op Zuid-Java. Hij heeft een relatie met Marja. Als hij Parang Jati ontmoet, een jongeman uit het nabijgelegen dorp, bloeit er een hechte vriendschap op. Parang Jati is geologiestudent en zet zich in voor het behoud van de natuur. Hij is een voorstander van 'cleanclimbing', dit is een manier van klimmen waarbij de klimmer zo weinig mogelijk schade aan de rotsen toebrengt. Kabur bin Sasus, een man uit het dorp, wordt door een dolle hond gebeten. Hij wil niet naar het ziekenhuis en Yuda die graag wedt, gaat een weddenschap met Jati aan: Kabur zal niet overlijden. Als hij verliest, zal hij 'clean' gaan klimmen. Hij verliest inderdaad en komt zijn belofte na. Samen met Jati gaat hij op deze manier klimmen.

Tussen Jati en Kupukupu, beide in het dorp opgegroeid, leven van jongs af aan meningsverschillen. Zij zijn waarschijnlijk broers en ook Kupukupu is geadopteerd, maar in tegenstelling tot Jati is hij in armoede opgegroeid. Jati moedigt natuurgodsdiensten aan, omdat die de natuur respecteren. Kupukupu is een moslim die het monotheïsme verdedigt.

Een aantal onverklaarbare gebeurtenissen vindt in Sewugunung plaats. In heel Indonesië wordt na het aftreden van president Soeharto een reeks mysterieuze moorden gepleegd, die alles met het bijgeloof te maken lijken te hebben. De gewelddadigheden komen dichterbij Sewugunung als de tweestrijd tussen Jati en Kupukupu oploopt.

Structuur, tijd en plaats

De roman bestaat uit de delen 'Modernisme' (p.13-218), 'Monotheïsme' (p.219-342) en 'Militarisme' (p.343-533). Daarna volgt een 'Verklarende woordenlijst'. Het tweede deel beslaat ongeveer de helft van het aantal pagina's van elk van de andere twee delen. De delen zijn onderverdeeld in resp. 21, 12 en 19 hoofdstukken, allemaal met een titel die naar de inhoud verwijst.

In het eerste deel maken we kennis met Yuda en zijn vriendin Marja. Dan ontmoet Yuda Parang Jati. Het tweede deel gaat terug in de tijd. Yuda beschrijft Jati's geschiedenis, door diens eigen verhalen na te vertellen en door zijn dagboek-aantekeningen weer te geven.

Het derde deel gaat verder waar het eerste deel is gestopt en verhaalt over de escalerende strijd tussen Jati en Kupukupu. De roman bestaat uit verschillende soorten teksten. De gebeurtenissen die Yuda beschrijft vormen de hoofdvertelling. Binnen deze laag staan ook de mythische verhalen die Jati en Yuda vertellen en de filosofische gedachten, overpeinzingen en 'colleges' van Yuda: 'Een zelfstandig naamwoord, lezer, zal nooit in een bijvoeglijk naamwoord veranderd kunnen worden zonder betekenisverandering' (p.421). Het dagboek van Jati vormt een tweede laag. Als derde zijn daar de krantenberichten en de artikelen van Jati. Hier en daar is een illustratie opgenomen.

De gebeurtenissen beslaan ruim drie jaar en eindigen in 2001. De flashbacks over Jati's jeugd gaan terug naar zijn geboorte in 1975. De vertelde verhalen spelen zich in een ver verleden af. De plaats van handeling is het karstgebied Watugunung en het dorp in het gebied Sewugunung in Zuid-Java.

Perspectief

Yuda treedt op als ikverteller. Hij vertelt alles vanuit een later tijdstip, dat blijkt uit zinnen als: 'Nu ik over de gebeurtenissen in het verleden schrijf...' (p.166) en 'Ik kan me hem tot nu toe nog herinneren alsof hij beschenen werd door het licht van een realityshow' (p.102).

Door het achteraf vertellen, kan Yuda ook vooruitwijzingen doen als: 'Maar ik wist niet dat er nog een lange nasleep [van deze weddenschap] kwam' (p.94). Hij kan ook naar zichzelf kijken: 'Ik kon toen nog geen afstand van mijzelf nemen en een analyse van mijzelf maken' (p.215). Yuda vertelt dertien jaar na de laatste gebeurtenissen (p.345). Hij spreekt ook de lezer rechtstreeks aan: 'Het kan zijn dat vanwege deze twee dieren jouw gedachten nu weer afdwalen naar het verhaal van...' (p.225).

Schrijfstijl

Utami verwijst regelmatig naar en herhaalt vaak de gebeurtenissen. Daarnaast gebruikt ze:

- Homerische vergelijkingen¹: 'In de kamer liet ik Marja haar paard nog sneller opzweepen, nog sneller gaan. Ik liet haar het paard met haar meedogenloze stijgbeugels aansporen. Ze vloekte alles bij elkaar, hoorbaar voor alles en iedereen, en zei vieze woorden tegen het paard dat langzaam zijn controle dreigde te verliezen. Het arme dier raakte

uit het ritme en ging zich chaotisch bewegen; zijn benen schopten wild om zich heen, voordat hij zijn hele lichaam spande en dood neerviel' (p.49). Zie ook bijvoorbeeld p.89 waar Jati slechte en goede klimmers vergelijkt met schapen en berggeiten.

- Parallellisme²: 'Maar ik wilde niet door ongegronde angst beheerst worden. We waren tijdens onze tocht naar deze plek toch niemand tegengekomen? [...] Ik wilde niet door angst beheerst worden' (p.120).
- Repetitie³: 'Op weg naar de diepstgelegen bron, de bron die als laatste zou droogvallen, de bron met het draaiende water, namelijk de dertiende bron...' (p.234). Ook zinsneden als 'de man die ik Semar noem' keren steeds terug.
- Vergelijkingen⁴: 'Wanneer het remschot losschoot, zouden we samen vallen als de losgeraakte knopen aan een jurk die van het lijf van een vrouw wordt afgescheurd' (p.385).

Personages

Sandi Yuda houdt niet van de stad en gaat het liefst de natuur in om rotsen te beklimmen. Hij haat de oppervlakkig tv-programma's en de mensen die hiernaar kijken, noemt hij 'stom'. De vrienden van Marja beschrijft hij als egotrippers: 'Zij zijn voornamelijk in zichzelf geïnteresseerd' (p.199). Hij houdt van weddenschappen en heeft zelfs een vitrinekast ingericht met trofeeën die hij heeft gewonnen. Hij doet zich in het begin erg macho voor. Hij heeft het over 'vriendinnen' en zegt niet te willen trouwen. Later blijkt dat hij een hechte en intieme relatie met Marja heeft. In 2001 is hij 26.

Parang Jati is drie jaar jonger dan Yuda. Hij is geadopteerd en heeft een lichamelijke afwijking: aan elke hand en voet heeft hij zes vingers, c.q. tenen. Hij is geologie gaan studeren omdat hij geïnteresseerd is in de oude kennis die ligt opgeslagen in de aarde. Deze kennis zal niet alleen verloren gaan als de natuur wordt vernietigd, maar de wereld is dan ook ten dode opgeschreven. Hij probeert iedereen hiervan te overtuigen en hij wijkt niet van zijn standpunt, ook niet als zijn eigen leven gevaar loopt. De seksualiteit van Jati is niet duidelijk. Als kind is hij besneden door zijn vader, die hem eerst op de proef stelde door te doen alsof hij hem ging castreren. Zijn vader wilde dat hij celibatair zou leven.

¹ Lang uitgesponnen vergelijking.

² Gelijk zinsverloop.

³ Herhaling van woorden.

⁴ Het vervangen of vergelijken van woorden op grond van overeenkomst.

Of hij dat inderdaad doet, weet de lezer niet. Hij heeft in ieder geval geen vriendin, maar voelt zich wel aangetrokken tot zowel Marja als Yuda.

Marja is een zelfstandige en levenslustige vrouw. 'Ze had een lichaam als dat van een renpaard en een glimlach als de zon' (p.412). Ze geniet van het seksleven dat ze met Yuda heeft. Ze heeft allerlei bezigheden, zoals het geven van Engelse les.

Ze is ook bijdehand. Door haar handelen weet ze de spanningen die oplopen als de volgelingen van Kupukupu opduiken bij de grot in de hand te houden.

Mbok Manyar heeft bijzondere gaven. Zij is degene die achtereenvolgens Jati en Kupukupu als baby bij de bron vindt. Ze heeft twee kanten: een metalen kant, koud en verraderlijk, en een moederkant, warm en openhartig. Als Yuda haar leert kennen, is zij waarschijnlijk rond de 75 jaar. Ze is de magiër van het dorp.

Suhubudi is degene bij wie Mbok Jati brengt. Hij is een geestelijk leider en veel mensen komen naar zijn huis om spirituele wijsheid op te doen. Hij is ook geschoold en spreekt liefst zeven vreemde talen. Mbok vindt hem de ideale vader want hij 'bezat de sleutels van de wereld' (p.233).

Suhubudi weet dat Jati voorbestemd is om de 'onzichtbare wereld' (p.278), de 'oeroude' wereld (p.282) te bewaren.

Kupukupu is drie jaar jonger dan Jati. Hij is intelligent en dankzij een beurs kan hij in het buitenland studeren. Na twee jaar keert hij terug onder de naam Farisi. Het is niet duidelijk wat hij in Duitsland en Japan heeft meegemaakt, maar hij 'kwam terug als het resultaat van een uniek huwelijk tussen moderniteit en monotheïsme'. Zijn uiterlijk houdt 'het midden tussen een Harujuku-fotomodel in Arabische kleren en een Japanse stripfiguur' (p.355). Als kind is hij al voor de Islam, na terugkeer is hij nog fanatieker. Zijn jaloezie op Jati ontstond in zijn jeugd, omdat Jati alles had wat hij niet had en neemt na zijn terugkeer extreme vormen aan.

De Saduki Clan is een groep van dertien mensen met een afwijking waarvan Jati tot Yuda's verbijstering deel uitmaakt. De Clan treedt op festivals op. Suhubudi heeft deze groep in het leven geroepen.

Thematiek

'Het getal Fu' gaat over de moderne tijd waarin de mens steeds verder af komt te staan van de natuur en van zijn afkomst. Door uit te zijn op eigen gewin verwoest de moderne mens de natuur en zo zijn eigen toekomst. Parang Jati staat voor de postmoderne mens die met een kritische blik naar de verwoestingen kijkt en er alles aan doet om het tij te keren. Yuda is de moderne mens die zich afzet tegen het stadse leven. Hij verafschuwt de televisie, houdt van de natuur, maar ziet pas in dat hij zelf aan de verwoesting meewerkt onder de invloed van Jati. Het getal twaalf symboliseert de oeroude wereld, de 'oude' mens die gericht is op de natuur, op het kosmische. Het getal tien symboliseert de moderne wereld, de mens die op zichzelf is gericht (p.280 e.v.).

Motieven en symbolen

Ayu Utami speelt met feit en fictie. Op p.464 duikt zij zelf in het boek op als de schrijfster die het verhaal van Yuda heeft 'herschreven'. Daarmee insinueert zij dat de gebeurtenissen echt zijn gebeurd en de hoofdpersonages echt bestaan. Deze constructie is een variant op het manuscriptfictie-motief⁵.

Wel of niet echt gebeurd is ook op een ander niveau een belangrijk motief. In de natuurgodsdiensten spelen allerlei mythologische verhalen een rol, zoals de verhalen over de Koningin van de Zuidzee. Yuda vraagt zich af of zij echt heeft bestaan. Parang Jati zegt dat dit er niet toe doet – 'Betekenis is belangrijker dan juistheid' (p.226) – maar dat de verhalen die in de natuurgodsdiensten een rol spelen belangrijk zijn omdat de aanhangers ervan de natuur respecteren. Daarom wil hij deze godsdiensten, en hun bijgeloof, inzetten voor het behoud van de natuur. Deze godsdiensten komen tot uiting in ceremonieën, bijvoorbeeld het offeren van een echtpaar van kleefrijst om onheil af te wenden (p.145 e.v.).

Kupukupu vindt het allemaal afgoderij, hij is aanhanger van de Islam en wil dat al het bijgeloof verdwijnt. Om duidelijk te maken dat het hem menens is, vissen zijn aanhangers de pelus-aal uit de bron. Deze mythologische vis symboliseert de Koningin van de Zuidzee (p.156). Kupukupu hinkt wel op twee gedachten, want hoewel hij niet in haar gelooft, wil hij zich toch op haar wreken omdat zij zijn eerste liefde afgepakt zou hebben.

⁵ Het verhullen van de fictionaliteit van een roman doordat de verteller doet alsof hij het manuscript ergens heeft gevonden en / of door het invoegen van 'echte' elementen zoals dagboeken, brieven en krantenartikelen.

Van jongs af aan wedijvert Kupukupu al met zijn (vermoedelijke) broer Parang Jati. Die wedijver verandert langzaamaan in vijandigheid en weerspiegelt het Bijbelse verhaal van Kaïn en Abel. Jati en Yuda worden bloedbroeders. Kupukupu én Yuda, wiens naam naar de Bijbelse Judas verwijst, verraden hun broer. De vondst van de twee baby's bij de bron wordt vergeleken met het verhaal van Mozes, maar ook met een Javaans verhaal over een koning van Pajajaran (p.226).

'Het getal Fu' drijft op de motieven vriendschap, vrije liefde en seksualiteit. De liefde tussen Yuda en Marja bloeit uit tot een intieme driehoeksverhouding als Jati op het toneel verschijnt. Yuda en Marja spelen in het begin een spelletje met hem door de liefde binnen zijn gehoorafstand, en later zelfs in zijn aanwezigheid, te bedrijven. In hoeverre Marja en Jati bij elkaar komen is voor Yuda, en de lezer, niet duidelijk, maar Yuda is niet jaloers. Dat hij zelf ook meer voor Jati begint te voelen dan zuiver vriendschap, kan de lezer opmaken uit subtiele verwijzingen.

Volgens Yuda wordt de mens gedreven door voortplantingsdrift. Hij noemt de baarmoeder een 'peervormige zeekwal met twee dunne zwaaiarpjes' die de vrouw dwingt lieve woordjes tegen de man te fluisteren, omdat hun 'buidelvormige weekdier' daar 'koortsig' van wordt en uiteindelijk alleen nog maar een 'holte' zoekt 'waartegen hij zijn hoofd kan duwen' (p.40). Het weekdier wordt vergeleken met een dolle hond en dat daar niets goeds uit voort kan komen, blijkt als Kabur door een echte dolle hond wordt gebeten en daaraan overlijdt.

Raadsels, mysteries en geheimen spelen een belangrijke rol. Yuda legt uit wat het verschil is tussen een mysterie en een raadsel. Een raadsel kan opgelost worden, een mysterie niet (p.416).

Het doorgeven van kennis kan op verschillende manieren. Er is een soort voorwereldlijke kennis die door het bloed wordt doorgegeven van generatie op generatie – gnosis sanguinis – en er is kennis die van buitenaf komt, wereldse kennis die wordt opgeslagen in de hersenen. Het is Sebul (zie 'Titel') die dit aan Yuda vertelt (p.74). Het motief van de vampier komt voor om de overdracht van de bloedkennis te symboliseren. Sundel Bolong is een vrouwelijke vampier uit een mythologisch verhaal (p.112).

Onverdraagzaamheid tussen de verschillende groeperingen mondt uit in geweld. Mensen worden op beestachtige wijze vermoord, vermeende moordenaars worden afgeslacht. Dood, rouw en verlies is het gevolg.

De rol van de vrouw / mannelijkheid - vrouwelijkheid

Yuda signaleert dat vrouwen geen rol hebben op het wereldtoneel, wat o.a. blijkt uit het toneelspel waarin Jati en Kupukupu als kind spelen en waarin geen vrouwen voorkomen. En dat terwijl de 'diplomatie van de vrouw soms een (mentale) oorlog in de war kan brengen' (p.501). Mbok heeft wel een rol in de geestelijke wereld, maar krijgt nooit een podium in de samenleving.

Jati vergelijkt het bedwingen van de natuur door de inhalige man met het verkrachten van een vrouw (p.90).

Yuda ziet de rotswand als een mannelijk symbool dat hij met zijn maten beklimt om zijn mannelijkheid te bewijzen. Jati laat zien dat de rots veel meer weg heeft van een vagina dan van een fallus. De rots symboliseert zo Moeder Aarde en daarmee worden de klimmers mannen die terug willen in de moederschoot, zoals er allerlei mythologische verhalen uit verschillende culturen zijn die gaan over mannen die met hun moeder willen trouwen.

Utami verbindt de evolutietheorie over het ontstaan van de mens uit de aap met de motieven feit en fictie, het behoud van de natuur, de natuurgodsdiensten en de Islam. Wetenschappers zijn op zoek naar bewijzen van het bestaan van de dwergmens op Java. Jati zegt dat onze voorouders misschien geen onderscheid konden maken tussen feit en fictie, maar dat de mens van nu dat ook niet altijd kan. Misschien hebben reuzen en dwergen echt bestaan en leven ze nu voort in volksverhalen. Misschien spreken de oude verhalen een taal die wij niet meer begrijpen. Volgens een theorie evolueerden meerdere aapsoorten gelijktijdig en leefden er verschillende menssoorten, zowel reuzen als dwergen. Kupukupu verwerpt de evolutietheorie.

Titelverklaring

De wind die Yuda in een holte van de rotswand hoort noemt hij Sebul. Het magische, hemelse geluid dat zij voortbrengt, vergelijkt hij met een blaasinstrument van de Asmat, de Fu.

De holte is ontstaan door het miljoenen jaren wervelen van de wind. Deze draaiende beweging die op een vingerafdruk lijkt, is het symbool waarmee Yuda Fu weergeeft. Sebul is voor hem een aantrekkelijk wezen met het lichaam van een mens en met de kop en poten van een wolf. Yuda heeft erotische dromen over haar. Ze fluistert hem het getal 'fu' in. Hij noemt de hermafrodiete menswolf ook Bulsebul (p.472).

Discussiepunten

- Hoe bekend bent u met de politieke gebeurtenissen in Indonesië die in de roman worden beschreven? In hoeverre beïnvloedt dat uw leesgenoegeen?
- Wie is voor u het hoofdpersonage en waarom?
- Hoe zou u de driehoeksverhouding tussen Yuda, Marja en Jati omschrijven? Welke rol speelt de verhouding in de gebeurtenissen?
- Hoe staat Jati tegenover Suhubudi, zijn pleegvader?
- Waarom laat Jati wel zijn zes vingers aan het grote publiek zien en heeft hij er moeite mee die aan Yuda te tonen? Welke invloed hebben zijn vingers op het gebeuren?
- Hoe denkt u over de visie van Yuda op de televisie?
- Kupukupu en Yuda verraden Jati. Wat is hun reden en hoe zouden zij op het gevolg ervan terugkijken?
- Welke veranderingen maakt Yuda door?
- Wat is de betekenis van de Saduki Clan?
- Welke symbolische uitleg kunt u geven aan het klimmen?
- Op welke plaatsen en op welke manier vindt u het getal twaalf terug in de roman? Welke symbolische betekenis kent u eraan toe?
- Welke symbolische betekenis kent u toe aan de getallen, nul, één, hu en fu?
- Welke rol speelt de Koningin van de Zuidzee?
- Beschrijf de Nieuwe Javaanse Religie die Jati bedenkt. Zou u een aanhanger willen zijn en waarom wel of niet?
- Kunt u de titels van de verschillende delen uitleggen?
- Vindt u het einde hoopvol? Zo ja, op welke manier, zo nee, waarom niet?